

Het stimuleren van de opkomst van jongeren bij verkiezingen

Evidence informed lessenseries

Hessel Nieuwelink
Willemijn Rinnooy Kan
Jip Teegelbeckers

Amsterdam, november 2023

CONTACTGEGEVENS

info@kenniscentrumongelijkheid.nl

Projectleider, Instelling

h.nieuwelink@hva.nl, w.f.rinnooy.kan@hva.nl,
j.v.teegelbeckers@hva.nl

Gepubliceerd in *Maatschappij & Politiek*, 2023,
nr. 8.

Het stimuleren van de opkomst van jongeren bij verkiezingen: Evidence informed lessenseries

Opkomst onder jongeren is lager dan onder ouderen. Dit geldt met name voor jongeren met een mbo-opleiding. Politicologisch onderzoek laat zien dat jongeren op het mbo het gevoel hebben dat er niet naar hen geluisterd wordt en dat zij minder vertrouwen hebben in hun eigen kunnen om aan de politiek deel te nemen. Daarnaast hebben zij minder politieke kennis dan hun leeftijdsgenoten op het hbo en de universiteit. Omdat een relatief lage opkomst onder jongeren de legitimatie van verkiezingen en daarmee democratie kan ondermijnen, is het belangrijk te proberen de opkomst onder jongeren te verhogen. Belangrijke factoren die daaraan kunnen bijdragen, zoals rechtvaardig en responsief overheidsbeleid en de rol van de ouders, kan het onderwijs niet beïnvloeden. Wel heeft het onderwijs invloed op het vertrouwen en kennis van jongeren. Daarnaast kan het hen in staat stellen politieke invloed uit te oefenen. Lessen over verkiezingen kunnen daar een instrument voor zijn. Op basis van eerder onderzoek hebben we twee lessenseries voor verkiezingen ontwikkeld die de stemopkomst zouden kunnen verhogen. In dit artikel bespreken we deze lessenseries gegeven in de periode rondom verkiezingen.

De lessenseries

De lessenseries bestonden elk uit vijf lessen. De lessen zijn ontwikkeld voor mbo-niveau 3 en 4, maar in principe (met enkele aanpassingen) ook bruikbaar in andere onderwijstypen. De uitgewerkte lessen waren gericht op de gemeenteraadsverkiezingen 2022. Maar de lessen zijn ook goed te gebruiken voor andere verkiezingen.

Empirische basis voor lessen

Diverse studies laten zien dat het onderwijs ertoe kan doen bij het versterken van de opkomst tijdens verkiezingen. Dit zit dan onder meer in:

- *het geven van praktische informatie over hoe stemmen in zijn werk gaat (veel jongeren weten dat namelijk niet),*
- *het bespreken van redenen om wel of niet te gaan stemmen,*
- *het vergroten van politieke kennis*
- *aan jongeren laten zien dat zij ook in staat zijn om relevante afwegingen te maken bij beleidskeuzes.*
- *jongeren inzicht geven in de relevantie van stemmen voor beleid dat hen aangaat*

Vervolgens is het de vraag hoe deze elementen in een lessenserie verwerkt kunnen worden. Daarvoor is het relevant om te kijken naar hoe jongeren burgerschapscompetenties kunnen ontwikkelen. Je kunt stellen dat er grofweg twee theorieën zijn over hoe burgerschapsvorming werkt. De ene theorie vertrekt vanuit het idee dat er kennis is die

jongeren moeten opdoen om als burger in de samenleving te kunnen deelnemen. De leraar bezit deze kennis en kan die overdragen op zijn leerlingen. De andere theorie vertrekt vanuit het idee dat jongeren hun burgerschapscompetenties kunnen ontwikkelen door ervaring op te doen met deelname aan politiek-maatschappelijke activiteiten die zo realistisch mogelijk zijn. Voor beide theorieën zijn er stevige aanknopingspunten in de empirische wetenschappelijke literatuur.

Op basis van deze theorieën hebben we twee lessenseries gemaakt gericht op het stimuleren van stemmen tijdens verkiezingen. De ene lessenserie is meer kennisgericht, daarbij ligt sterk de nadruk op docentinstructie en het maken van opdrachten over de lesstof. Hierbij hebben we bestaand lesmateriaal als inspiratiebron gebruikt (onder meer uit lesboeken en van ProDemos). Bij de andere lessenserie gaat het erom dat studenten ervaringen moeten kunnen opdoen en zelf actie moeten ondernemen. Hierdoor kunnen zij hun vertrouwen in eigen kunnen versterken en het gevoel versterken dat hun opvattingen ertoe doen.

De lessenserie: 'Alles weten over de verkiezingen'

Deze lessenserie is ingestoken vanuit het idee dat studenten voldoende kennis moeten hebben over politieke instituties en partijen om tot politieke interesse te kunnen komen. Deze lessenserie begint met een les over de instituties en het werk van de gemeente. De gedachte is dat doordat studenten beter begrijpen hoe de politiek werkt, ze sneller de relevantie van de politiek zullen zien en meer geïnteresseerd zullen raken. Bij de bijhorende opdrachten moeten studenten dan bijvoorbeeld nadenken over voor- en nadelen van meer taken aan de gemeente geven, iets wat bij andere bestuurslagen ook een relevante discussie is.

De tweede en derde les gaan over het opdoen van kennis over politieke kwesties, en daaraan gekoppelde standpunten van politieke partijen. De tweede les is gericht op twee actuele, betekenisvolle onderwerpen. Het is vooral relevant om onderwerpen te kiezen waar jongeren echt opvattingen over hebben. Wij kozen voor woonbeleid en preventief fouilleren. In de tweede les geeft de docent uitleg over vraagstukken rondom de gekozen onderwerpen, bespreekt welk beleid de Amsterdamse gemeente nu heeft en welke kritieken daarop bestaan. Zo leren studenten over de vraagstukken, beleid en alternatieven daarvoor. Vervolgens maken studenten opdrachten over deze vraagstukken.

Tijdens de derde les leren de studenten over de standpunten van politieke partijen over een aantal, ook voor studenten relevante, kwesties. Net als in de vorige les gaat het over woonbeleid en preventief fouilleren. Daarnaast worden ook de standpunten over windmolens en het mbo behandeld.

De vierde les gaat over voor- en tegenargumenten om te stemmen tijdens verkiezingen. De gedachte is dat door hier kennis over op te doen, jongeren een meer afgewogen keuze kunnen maken met betrekking tot wel of niet gaan stemmen. Vervolgens is er aandacht voor het stemproces. De leraar legt uit hoe het stemmen in zijn werk gaat. Onderzoek wijst namelijk uit dat gebrek aan praktische kennis over stemproces samenhangt met niet stemmen.

De vijfde les wordt direct na de verkiezingen gegeven. Daarin bespreken studenten de uitslag en wat er nu gaat gebeuren. Welke coalities zijn getalsmatig en inhoudelijk mogelijk en wat vinden zij daarvan? Door hierover te leren en op te reflecteren, kunnen zij kennis opdoen over de werking van de Nederlandse democratie.

De lessenserie: 'Laat je stem horen'

In de ervaringsgerichte lessenserie zijn we vanuit een ander perspectief vertrokken: het opdoen van realistische burgerschapservaringen. De start van deze lessenserie is er dan ook op gericht studenten te laten nadenken over vraagstukken die binnen de politiek spelen – in ons geval de gemeente. De docent geeft korte uitleg over gemeenteraad en college van B&W. Daarna gaan studenten aan de slag met het vinden van oplossingen voor een urgent maatschappelijk vraagstuk: in onze lessenserie het tegengaan van wapengeweld met preventief fouilleren als mogelijke oplossing. In groepjes van drie studenten formuleren en motiveren zij vervolgens een passende aanpak.

In de tweede les vergelijken zij hun oplossing voor wapengeweld en (on)wenselijkheid van preventief fouilleren met de plannen van politieke partijen. Die vergelijking heeft als doel om studenten zicht te geven op de standpunten van verschillende politieke partijen en laat hen zien dat zijzelf vergelijkbare afwegingen maken als politieke partijen dat doen. Vervolgens bekijken dezelfde groepen studenten de standpunten van politieke partijen over drie andere onderwerpen: woonbeleid, windmolens en mbo. Op deze manier krijgen studenten zicht op welke partijen dichterbij en verder af van hun eigen voorkeuren staan. Dit kan hen laten zien dat het uitmaakt op welke partij je stemt, omdat de standpunten inhoudelijk nogal kunnen verschillen.

Tijdens de derde les gaan studenten nadenken over voor- en tegenargumenten om te gaan stemmen. Die bespreken zij vervolgens in groepen en daarna plenair (de docent heeft ook een lijst met argumenten). Vervolgens bereiden zij een interview met een aantal leeftijds- en buurtgenoten voor. Zij gaan hen vragen waarom zij wel of niet gaan stemmen. De gedachte hierbij is dat door er zelf over te praten en te reageren op de argumenten van de leeftijds- en buurtgenoten, zij tot een meer afgewogen standpunt komen over het gaan stemmen. Ook maken zij zo de koppeling tussen stemmen en hun eigen leefwereld. De interviews nemen ze af tussen les drie en vier.

Tijdens de vierde les worden de interviews besproken. Studenten geven daarbij aan wat zij van de gesprekken geleerd hebben en hoe zij nu zelf naar stemmen kijken. Vervolgens wordt ook hier het stemproces besproken: hoe gaat gaan stemmen in zijn werk?

De vijfde les, direct na de verkiezingen, gaat over het gezamenlijk zoeken naar mogelijke coalities. Bij deze lessenserie ligt de nadruk erop dat studenten zelf in kleine groepjes met coalitiemogelijkheden komen en, als zij hebben gestemd, ook zelf onderdeel zijn van dit proces. Daarbij gaat het over een vraag als: hoe is het als je gestemd hebt maar er een heel andere uitslag komt dan je zelf had gewild?

Evaluatie van de lessen

De lessen zijn kwalitatief en kwantitatief geëvalueerd. De kwalitatieve studie leverde een aantal relevante inzichten op. Het liet zien dat beide lessenseries bruikbaar zijn. Bij de eerste lessenserie werd vooral de kennis over het stemproces zelf en de verkenning van voor- en tegenargumenten positief geëvalueerd, maar de serie werd wel wat te veel docentgestuurd gevonden. Bij de tweede lessenserie werd de koppeling tussen politiek en leefwereld sterk gewaardeerd. Verder was een conclusie ook: studenten vinden het relevant en interessant, maar voor echte impact is langdurige en systematische aandacht noodzakelijk, een paar lessen maken te weinig verschil. Om echt een bijdrage te leveren aan de relatie van jongeren tot politiek moet politieke vorming dus structureel onderdeel uitmaken van het onderwijs.

Voor meer informatie over het project kijk dan op: bit.ly/lessenstemmen

Stichting Kenniscentrum Ongelijkheid

Bezoekadres: HVA – Theo Thijssenhuis
(Wibautstraat 2, Amsterdam)

Postadres: Postbus 2171, 1000 CD Amsterdam

www.kenniscentrumongelijkheid.nl